

Kl. 1 LO SP

język polski

Temat: **Kiedy używamy wielkich, a kiedy - małych liter?**

Wielkiej litery używamy z kilku powodów:

1. Ze względów składniowych.

Wielką literą piszemy	Przykład
wyraz na początku wypowiedzenia, po kropce lub innym znaku kończącym wypowiedzenie (znak zapytania, wielokropek, wykrzyknik)	<i>Karina nie odebrała telefonu. Dlaczego?</i> <i>Była pewna, że to kolejna oferta.</i>
wyraz po dwukropku, kiedy przytaczamy czyjąś wypowiedź składającą się z dwóch lub więcej zdań	<i>Ignacy Krasicki pisał: „Wiesz, dlaczego dzwoni głośno? Bo wewnątrz próżny”.</i>

2. Ze względów znaczeniowych.

Wielką literą piszemy	Przykład
imiona i nazwiska ludzi, przydomki, pseudonimy, nazwy dynastii	<i>Jola, Nowak, Kowalscy, Rudy, Mieszko Stary, Jagiellonowie</i>
imiona własne bogów, istot mitologicznych i postaci baśniowych	<i>Zeus, Ozyrys, Melpomena, Śpiąca Królewna, Waligóra</i>
imiona zwierząt i roślin	<i>Azor, Kicia, Bartek (dąb)</i>
nazw mieszkańców części świata, krajów i regionów	<i>Europejka, Niemiec, Bawarczyk, Ślązaczka, ale nowojorczyk, poznanianka (małą literą piszemy nazwy mieszkańców miast i wsi)</i>
nazwy mieszkańców planet	<i>Ziemianin, Marsjanka, Wenusjanin</i>
nazwy kontynentów, państw, regionów i miast	<i>Ameryka Południowa, Niemcy, Wielkopolska, Kraków</i>
oba człony wielowyrazowych nazw geograficznych lub tylko drugi człon nazwy, jeżeli pierwszy człon jest wyrazem o znaczeniu geograficznym (np. <i>morze, jezioro, góra, nizina, rzeka, wyspa</i>), a drugi to rzeczownik w mianowniku	<i>Dolny Śląsk, Wyspa Wielkanocna, Góra Kościuszki, Morze Bałtyckie, ale morze Bałtyk, jezioro Wigry, góra Ararat</i>

nazwy ciał niebieskich, gwiazdozbiorów i galaktyk	<i>Ziemia, Słońce, Mars, Krzyż Południa, Wielki Wóz</i>
jedno- i wielowyrazowe nazwy dzielnic, ulic, placów, rynków, ogrodów, parków, budowli, zabytków i obiektów sportowych; jeżeli na początku całej nazwy znajduje się wyraz będący nazwą gatunkową (np. <i>ulica, plac, osiedle, kościół, pałac, park, most</i>), to piszemy go małą literą	<i>Czeriaków, Krzyki, Ligota, Powązki, Złote Łany, Żoliborz, Rynek Starego Miasta, Cygański Las, Łazienki, Spodek;</i> ale <i>ulica Gdańska, plac Bankowy, osiedle Zawodzie, kościół Mariacki, pałac Krasińskich, park Jordana</i>
nazwy świąt i dni świątecznych	<i>Gwiazdka, Boże Narodzenie, Nowy Rok, Dzień Matki, Narodowe Święto Niepodległości, ale andrzejki, śmigus-dyngus, walentynki</i> (małą literą piszemy nazwy obrzędów, zabaw i zwyczajów)
nazwy firm i marek	<i>samochód marki Porsche, zegarek marki Omega</i> albo: <i>samochód „Porsche”, zegarek „Omega”, ale Kupiłem mercedesa</i> (małą literą piszemy, gdy mamy na myśli konkretny samochód, a nie markę)
pierwszy wyraz w tytułach utworów literackich, rozpraw naukowych, artykułów prasowych, ustaw, wierszy, piosenek, filmów, sztuk teatralnych	<i>Biblia, Noce i dnie, Ziemia obiecana, Niech żyje bał, Deklaracja praw dziecka, Kodeks cywilny, Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi</i>
wielowyrazowe nazwy urzędów, instytucji, szkół, organizacji, towarzystw, zespołów muzycznych, sportowych (z wyjątkiem spójników i wyrażen: <i>imienia, pod wezwaniem, na rzecz, do spraw, numer</i>)	<i>Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Warszawie, Uniwersytet Jagielloński, Szpital Wojewódzki w Poznaniu, Teatr im. Juliusza Słowackiego, Budka Suflera</i>
przymiotniki odpowiadające na pytanie czy? odnoszące się do właściciela, twórcy	<i>dramat Szekspirowski</i> (napisany przez Szekspira), ale <i>dramat szekspirowski</i> (rodzaj dramatu)

3. Ze względów grzecznościowych.

Wielką literą możemy pisać	Przykład
zwroty i zaimki w korespondencji prywatnej i oficjalnej	<i>Chciałbym Ci opowiedzieć, Droga Ciociu, Szanowny Panie Dyrektorze, Czcigodny Profesorze</i>
nazwy ważnych wydarzeń historycznych, określenia ojczystego kraju i symboli narodowych	<i>Powstanie Warszawskie, Naród, Ojczyzna</i> (poprawne są również zapisy małą literą)

Źródło: M. Chmiel, Cisowska A., Kościerzyńska J., Kusy H., Równy H., Wróblewska A.,
Ponad słowami. Podręcznik do języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum,
Cz. 2, Warszawa 2019, s. 101-103.

Ćwiczenia

1. Uzasadnij pisownię wielką i małą literą. Odwołaj się do znaczenia podanych wyrazów.

Arab

.....

arab.....

.....

Kozak

.....

kozak.....

.....

Węgierka.....

.....

węgierka.....

.....

Szekspirowski.....

.....szekspirowski.....

.....

.....

2. Kiedy nazwę firmy lub marki napiszemy wielką, a kiedy małą literą?

.....

.....

.....

Ułóż samodzielnie parę zdań ilustrującą różnice w zapisie.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Uzupełnij wielką lub małą literą.

(P, p)aństwo i (P, p)rawo (tytuł artykułu prasowego)

(Z, z)łote (S, S)erce (nazwa fundacji)

(B, b)oże (N, n)arodzenie (nazwa święta)

(O, o)siedle (Z, z)awodzie (nazwa osiedla)

(Z, z)iemia (planeta)

(N, n)iemic (nazwa mieszkańca kraju)

(R, r)zeszowianka (nazwa mieszkanki miasta)